

Տարեկան 10 ռուբլի, Վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ.

ամիսը՝ 1 ր., հատուկ 5 Կ.

Տաժանորդ դրում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատունը:

ბრძანების სახელით თბილისი. რედაქცია „ნორ-დარ“
 ღმრთი Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

ჟურნალ ტიფლის. რედაქცია „ნორ-დარ“

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերէից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունուում են ամեն չորեքշաբթի: Յայտարարութիւնների բառին 2 Կ., ռեկլամներին համար կրկնապատկւ:

Յայտարարութիւնների բառին 2 կ., ընկյամների համար կրկնապատկւ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կայանքական օգնություն:
Քրոնիկոն.—Լուսերը:
Մեզ զբուսեն.—Քաղաքից: Ախարա:
Լաքից: Նոր-Նախիջևանից:
Սա առաքալիչ չէ, այլ իրականում թիւն:
Նամականք լուրագրութեան:
Թղ ի կայոն թիւնն էր.—Նա:
Մակ Քալանթարից, Պարբլի, Նամակ
Գեղամանից, Հայդիբեդ:
Քաղաքական.—Թղթակից Ձեռք:
Հիկի վախուստը: Բռնիկի լինելով:
Մահու թիւնը: Քաղաքական լուրեր:
Հեռագրեր:
Տեղեկատու:
Յայտարարութիւններ:

ԿԼՅՍԵՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Նորին Մեծութիւն Թագաւոր
Կայսրը, իմանալով որ Ալալքա-
լաբի գաւառում երկրաշարժից կոր-
ծանուած զիւղերի բնակիչները
մնացել են անտուն և սոված, հա-
ճել է կայսերական պալատի մի-
նիստրին հրամայել, որ նորին պայ-
ծառափայլութիւն Գովկասի իշխան-
կառավարչապետին հեռագրով փո-
փոգորէ յետն հազար ընդըն-
վնասուածներին սկզբնական օդ-
նութիւն հասցնելու համար: Այո
Բարձրագոյն ողորմածութեան մա-
օին Գովկասի իշխան-կառավարչա-
պետը տեղեկագրել է Թիֆլիսի
նահանգապետի պաշտօնակատարին
չայտարարելու համար ի դիտու-
թիւն լիչակ զիւղերի վնասուած
բնակիչներ:

£ 0 0 6 1 4 0 6

Գովկասի կառավարչապետ գեներալ տղիտանտ իշխան Գ. Ս. Գալիցկինը, «Կալադ» ի ասերով, մտադիր է լուծուարի ուսալին կիսին մեկնել Պետերբուրգ պաշտօնական գործերի համար:

— Այսաբայաբի դառաում դեկա.
19-ի երկրաշարժից վնասուած գիւ-
ղացիներին օգտին նուիրարեւութիւն-
ները շարունակուում են առատօրէն
հետեւել նոր թուրք նուիրարեւութիւն.
Դրան են ստացաւում: Մեծ իշխան Մի-
խայիլ Նիկողայիւիչից—1000 ռ., Մեծ
Իշխան Նիկողայ Միխայլովիչից—500 ռ.,
Կարմիր Խաչի ընկերութիւնից—3000 ռ.,
Բազուի հայերից 2000 ռ., Թիֆլիսի
աղնուակներին կալուածական բան-
կից—1000 ռ.:

—Թուրքաց կառավարութիւնը Թիֆլիսի թուրքաց ընդհանուր հիպատատին հրամայի է անցագիր չտալ Թիւրքիա մեկնել կամեցող հայերին—լինին ըրանք ուսահպատակ թէ թըրքահպատակ։ Նոյնը հրամայում է նըրտաղէմ միկիդը հոլանդի վերաբնութմոս։

— Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը ղեկավարելի 24-ին հետևեալն է տեղեկացրել Թիֆլիս. «Այս րոպէիս վերապա՛ճայ կարճանւում տեղերից: Մի բանի գիտի՜ր կարելի է իմնովին ուշնայած համարել: Այսպէս՝ Մերկաբա՛ս պիտու՜մ 120 տնից տան իրաւարանը գոհարանիկ են 20 ք, մնացած բոլոր տներն աւերակների կոյտեր

են դարձին։ Առայժմ գտնուած է 223
դիակ և 97 վերադր. Բազմաթիւ անա-
սուններ և ամբողջ կայրը ոչնչացած
են։ Անվաւա մնացած Բարալէթի գիւ-
ղում հաւաքում են վերադարձներն և
աղաառած կանանց ու երեխաներին,
հարգելի էլքերը կապով, կերակրում,
նպոցնում և ուլարիկում են Ախալքա-
լաք։ Կործանման տեսարանը դժուար
է նկարագրել։ Ստացուած ըտրը առատ
նուրբաբերութիւնները գործարու-
թեան լայն ասօպրելզ ունին։ Պեղումը
շատ դժուար է, որովհետեւ աւերակներ
կոյտերի մէջ դժուար է և պէտք է
զգուշորէն բանիլ, բայց հաւահինի գնդի
վերադարձները բաժնում են քահապար։
Յնկական մասնաժողովը լաւ է սարկել
վերադարձներին օգնելու գործը և ապա-
տարանը։ Յետագայում, մինչև որ աը-
ները վերաշինուեն, մասաղուրթիւն ու-
նիլը վնասուածներին բաժանել գիւ-
ղերի վրայ վճարով։ Այսօր կործանուած
վայրերի շրջանում մի օրուայ մէջ սառ-
երակրեանք երեք հարուած սղաւ, բայց
անվնասա։

— Երկրաչարժից զննառած գիւղերում հարկաւոր կարգադրութիւններն անհետց յետոյ, Թիֆլիսը տահաւակեալ տի պաշտօնակառար գնդապետ Ռ. Ս. Սլոժէնն Ախալքալաքից զկրպարճաւ Թիֆլիս:

— Գեղեկամբերկի 24-ին բարձրացած տարեքանակի Բիֆլիսում մի զինվորական հարկի ամբողջ ձևերը, չորսը փողոցներում գետնի վրա էին անցնում: Ներկայումս արև օրեր են անում և եղանակն այնքան տաք է, որ կարծես զարկն անելի: Գետնի շուրջ վարարում է և հետզհետե վարարում: Եթէ վարարումն այսպես շարունակուի, հազիվ թէ Մադաթևան կղզու վերին և ներքին մասում տեղ մնալ Զորահանայ հանդիսի թիվ հայտնի և թիվ ուսուցիչ յուրամասնների համաբար: Ռուսաց յուրգաններն, որ արդեն իրենցում էլ, մնացել է ջրի մէջ, և ստիպուած են պայմաններով կտակի, որ

— Հուշեցի վաճառական Քոչա-
հանը, կամուխով Հուշիքաղաքի և
Ելակա իջևանի միջև յարաբերութիւնն
սակել զիւրաքննել, երկու տարի առաջ
Քրանսիայում պատուիրում է *Աւստրոմո-
նիշի* կտոր 12 ճանապարհորդի համար
և հարկատու ծախքն անելով բերել է
թախտ։ Այս օրերս ամեն զփռարու-
թիւններէ յաղթելով վերոյիշեալ պա-
տոնն ստացաւ պահանջած թոյլ-
ութիւնը ելախից մինչև Խանի
շրջաններէ միջև բանեցնելու *աւ-
ստրոմոնիշ*։ Խանի յալքներէից մին-
և Հուշի ճանապարհորդները պիտի
արունակեն ճանապարհը ֆայտնով։
Ելակովսով ճանապարհորդները թէ յալ-
քար կառքով հանգիստ ճանապարհոր-
դում են և թէ ժամանակ են վաստա-
տում։ Սովորական կառքով ճանապար-
հորդողը գլելքն է հասնում Հուշի, իսկ
*Աւստրոմոնիշ*ով՝ օրուայ ժամը 2 ին-
ճաքը միևնոյն է մնում, որ պակաս
տաւանովով իւն չէ։

— Զէյդոյից ներքև 8—10 աստիճան հասնող ցուրտներին յաջորդել են եղմ եղանակներ. կէս օրին հասում է ջերմաչափը 14 աստիճանին:

ՄԵԶ ԴՐՈՒՄ ԵՆ

ԲԱԳՈՒԻՑ.— Չտապւում ենք հաղորդել,
բոտեղական հայերի մէջ միտք է
դրուել Ախպրապարտում մի որոշում

հիմնելու երկրաշարժի ժամանակ սպա-
նուած գիւղացիների ուրբերի համայն:
Այս նպատակով արդէն հաւաքուած
է մօտ 15,000 լւ.: Այդ գումարէն
3,000 լուրլին անշուշտ պիտի գոր-
ծադրուի: Երկրաշարժից վնասուած-
ների համար:

ԱՆՈՒՔԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.—Մեր դառուի այն
զիւղերը, որոնք աղատ են մնացել
երկրաշարժի ավերից, բնականաբար
այնպիսի մի իրարանցման, այնպիսի
մի ահի մէջ են, որ նկարագրել չի
կարելի: Նրանք իրենց կենսական ամեն
մի կարիք մոռացութեան տուած՝ պի-
շուկ-ցեղեկ ռաբսափի մէջ են, որ իրենք
էլ պէտք է շուտով պահանջներ լինե-
նարից կրկնուելիք երկրաշարժի ահոնե-
յանտմենքին: Զատ դիւզացիները, մա-
նաւանդ կանայք ահից հիւսադացել են:
Տղւոք պիւզացիներից (որոնք թուղթ
են բաց անում), սինչն անգամ քահո-
նաներից, դուրս են եկել այնպիսիները,
որոնք իրենց խաւար ուղիղի գուշա-
կութիւններով աւելի ևս ոյժ են տալիս
գիւղացիների սարսափին: Մինը դրան-
ցից գուշակում է, որ Աստուծո՛ւ բարե-
կեցիք է իրենց միջոցի համար և ու-
ղուժ է քննել աշխարհի երեսից բոլոր
մարդկանց, միւսը մեկնում է, որ այս-
րիշ փիլիսոփայի խօսքը պէտք է կա-
տարուի—աշխարհը պէտք է «անցնի»
մի ուրիշը մի այլ նորոպա օտոգլաի
բան է գուշակում... և այսպէս բնական
սարսափին թէ ու ի՞նչու՞նք է տըրե-
ում արհեստական և ի՞նչու՞նք, ի հարկէ
աղիթաութիւնից: Այսպիսի պարզասե-
րում բուսական չէ միայն նիւթական
օգնութիւնը, զրա հետ միասին հար-
կաւոր են և այնպիսի մարդիկ, որոնք
հանգստացնեն սարսափահար մողովուլին
և ցրեն նրանց նախապաշարումները:
Բայց որոնքիցը ճարեհեք այդպիսի մար-
դիկ...

ՆՈՐ ՆԵՐՈՒՋՆԵՐԻՆՑԻՑ. — Բժիշկ Յովհանն. Նէս Բերքերեանը, ինչպէս ասում է Ինտառովի «Գրկագ. Կրայ»-ը, ստացել է Էլզաբէթիւրի շքանշանի շորքորդ աստիճանի, իւր 35-ամեայ ձրի ծառայո՞ւթի համար շամար քաղաքին աղջկանց դիմնապիտեանու Բժ. Բերքերեանը 1863 թ. ռուսականին հրաւիրուած է եղել գիւմազիոնի վարչով իւնիցի և մինչև օրս վաճու՞մ է այդ պաշտօնը ձրի, ի էպէտ և թէ քաղաքի բիւջին մէջ և թէ գլմաաղիոնի կանխագումի իւնով բժշկին պէտք է կանխացուի որոշ ոռճիկք երկաք. տարի-տարի, նոյնպէս ձրի, Գ. Բերքերեանը մեր Ժմանկան գլարանոցի բժշկի պաշտօնի է կատարել:

ՍԱ ՄԱՍՊԵԼ, ԶԷ, ՄՅԼ, ԻՐՈՂՈՒ-
ԹԻԻՆ

Ուսուցիչական բանիկրին այժմ հաւա-
ռացող բիշ կայ, և ընթիկըզը գուրց
ինչպէս և ես) զժուարութեամբ հաւա-
սոյ այն բանին, ինչ որ պիտի պատ-
կնմ ստորեւ, բայց ձեռքս տակ եղած
հասարակին տակալում է ինձ հաւատալ
ընթիկըզին ևս հաւատացել, որ իմ
բանութիւնն առասպելն չէ, այլ զուտ ի-

Գանձակի զաւառում կայ Նոր-ձէն
կամ Ենդիքինդ) անուանով մի գիւղ, որը
սղկուր գործերն կողմից անթակայ է
աւարաբոլի թիմի առեանին: Այդ գիւ-
ռում տալում է մի կեն, որը, նշան

կրեւում է, կլին է ծնունդ միայն բնութեան պատահական մի ստալամբում. չէ որ լինում են լուսնի տակ այսպիսի սխալներ. նրա անուշ է Մարիամ Կարապետեան Մարունց, որը մեր, մանուշակալիլ, նահապետական համաստ, ամօթխած ու պարկեշտ կնոջ ճշտահակապատերն է ներկայացնում: Չեւքիս ունեցած «վկայական» (ժողովրդի համախօսական) ապացուցում է, որ այդ Մարիամը կանացի համեստութիւն սահմանից բոլորովին դուրս եկած մէկ կլին է: Նա իւր վարքով, ինչպէս երեսում է, զղուեցրել է ամենքին, քանիցս լապտառակ խօսքներով նոյն իսկ եկեղեցւում մէջ հայոցիւր է քահանաների, իւր հետքի մէջ քիչ գողութիւններ չի արել. մէկ խօսքով՝ այն տներ է հասցրել, որ հասարակութիւնը, իւր նահապետական սուրբ օջակը և ընտանիքի պատիւը պաշտպանած լինելու համար վճռել է խնդրել ուր հարկն է հեռացնել այդ Մարիամին իւր միջկից: Այսքանըս քաղում եմ հաստատ «անխեղութիւններով» այժմ տեսնենք, թէ ինչպէս պատմում է այդ Մարիամի մասին լեզու ունեցող մարդիկ:

Մի քանի տարի սրանից առաջ այդ կինն ուղում է իւր հասած աղջկանն ամուսնացնել զարգացող մի աղայի վրայ: Ճնդի քահանան մերժում է պսակել սրանց, որովհետեւ տղան իւր ծխախոտ, քահանայից հարկաւոր վկայական չ'ունի իրայցնում: Ինչ կարծիք, որ Մալքումը յուսահատուղներէջ չէ. նա իւր աղջկանը տալիս է յիշմարտիկն ու հնու-թեան՝ առանց օրինաւոր պսակման... Այստեղ, ասներ, այնքան էլ զարմանա-լու բան չկայ. այժմ ճշգրտացրեալան ամուսնութիւնը՝ մոդուսն է. իսկ մինը սիրահար եւնք ամեն մի մոզայի... Անց-նում է մի քանի ժամանակ, և այս ամուսնութիւնն ունենում է իւր որդի հետեանը—նորապսակներէջ ծնում է որդի: Քահանան իմանալով գործի և ղեկութիւնը, նոյնպէս հրաժարում է նորածնին մկրտելուց, (սա բնաւ մեր տեսած քահանաներից չէ. եթէ ոչ, հի-մա վարուց էր թէ պսակել, թէ մկրտել, չէ որ ստորե գիտնո մայն «մաշտոյց չուր տար», արարին կուլ տուր... Ինչ և իցէ) Մարկումը դարձեալ չի ընկճ-ւում. նա մտնում է եկեղեցի, ծածուկ վիզըցնում է (այսինքն գողանում է) ս. Միլոտոնի տուփը, որը, տանելով իւր տունը, «մկրտում է» ինքն իւր նորա-ծին թոռանը, օծելով միւլոտնով նրա մարմինը... Այս առաջին գործողու-թիւնն է, իւր բազմաթիւ տեսարաննե-րով, անգնեթիւ երկուորդին:

Մի տարբերակից առաջ նույն գիւ-
ղի քահանան վարժանում է, և զիւրը
նույն է, ինչպէս և այժմ, առանց քա-
հանայի. հզկեւոր կարգերի կատարումն
անձնուած է մօտակայ Դաքաշինոր
իւրիկ քահանային, որը, ի հարկէ, միշտ
ի կարողութեամբ, կամ չի ուզում այցե-
կել այս գիւղը, զէպքեր օգտւում է
խղիթ՝ Մարիամն, նա այժմ սկսում
քահանայի զեր կատարել. առանց
նշուելու և ամաշելու (որոնք նրա բա-
ւարանից ջնջուած են), գնում է հկե-
ւեցի, առաւօտ-իբրիկուն զանգալները
նշեցնում, աւետարանը կամ բուրժաոր
հեռքն առած դէս-դէն շարժւում, հ-
նապակալով թէ՛ ժամասացութիւն և
աւետարան. տղէ տ կանայք, ի հարկէ և
ամսիկ տղամարդիկ, յաճախում են և
հեղեցի, ազօթում, համբուրում աստու-
նանը Մարիամի ձևերցի և ցանձանակ

էլ տալով հեռանում, առանց «ձայնի
ձայտուն» հանելու նրա գէմ: Այսպէս
շարունակուում է իրերի գրութիւնը մին
չև վերջնեան: Մի օր, զանգակների ձայն
նի վրայ մէկում մտնում է եկեղեցիի
տետնում, որ յիշեալ կէնը «պատարա-
զըն աղբիւն սպտի» է. բռնի վրայ կանգ
նած, զգեստաւորուած ու սղարաւարդ
զլլիւն, բուրվաւ է անում... Յայտնու-
ն են եկելութեան Մասին զիւղում. հան-
զուցեալ քահանայի որդին հասնում է
մի քանի մարդկանց հետև, երևի հա-
մբուութեան բաժակը լցուած լինելով
ծծում ու լուկում են յանդուգն կնոջ
եկեղեցուց: Ահա, ընթեքցող, Մարունը
Մարիանի բուրբ պատմութիւնը: Եղար
կացութիւնը ձեզ հմ թողնում:

Ասում են, որ Մարիամը զանգառ է
ներկայացրել քահանայի որդու դեմ
ծնվելու համար հաշտարար դատաւո
րին, որի մօտ մօտերս պէտք է վճռու
այս գործը:

Ես սկեպտիկ չեմ, բայց չեմ ուզում հաւատ ընծայել այս ամենին. սակայն ինձ հաւատացնում են, որ զբաժս ճիշտ եղելու թիւին է, իմ հարցին, թէ չկայ արդեօր այս վիճակում գործակալ, պատասխանում են.—կայ գործակալ, բայց մեր գործակալն է քանի պէտք եղել, որ այն տակնընդ պէտք պայ, գործակալը ինչպէս միշտ է ամեն տեղ (եւ կասեմ նաև Գանձակի վիճակում), գիտէ միայն իւր, պանիր, ցորեն, գինի և այլն հաւաքել, «աղբիցիկ մարդկանց խոթելը չահել», նրանց (հազար իշխանաւորների համար պրիկաշիկու թիւն անի (գանտ-գան մթերքներ հասցնելով նրանց), զանազան «օգտաւէտ» գործեր (իրենց համար) կատարել և ուրիշ ոչինչ։ Միայն այդքանն է. այս վիճակում աշխատող շատ գանդաւաններ են լուում, առատաբախտ պատմութիւններ պատում. ասում են, որ անշափահասներին (9-10 տարեկան) և հասներին պատկին այս եղբրում կատարեալ մոզա է դարձել (ճիւղապրութիւն ասած բանը և որ և է կանոն կամ եկեղեցական օրէնք իսպառ-պրացել են). գործակալը, օգտուելով առիթից, «ենձին է աջ ու ձախ», վըտահ լինելով որ իրենից հօշոյւն պահանջող ոչ եղել է, ոչ կայ, ոչ էլ կարող է որ և է ժամանակ լինել.։ Եթէ այս ամենը, կամ մեր լսածների կէսն անգամ ճիշտ է, վայ այդ վիճակում ապրող մարդկանց գլխին։ Հիմա, հարց, նում կմ ձեզ ո՞վ է այս տեղ մեղաւորը կամ պատժի արժանին—Մարունց Մարիամը, սղէտ ժողովուրդը, գործակալը թէ...

Մինչև այժմ շատ ցաւերի մասին ենք
գրել «Նոր-Դար»-ին և դիմել նրա պաշտ-
պալնութեանը. այժմ էլ մեր սուրբ
պարտքն ենք համարում դիմել նրան:
Եթէ ոչինչ չլինի, յոյսով ենք գտնէ, որ
արգելի պրոֆեսսոր Պետր Ստինսի
ստիւլերին լսել տուող նոր մեքենան
շուտով կրկնապարկազործուի և նրանից
լոգոտուի մեր հոգեւոր իշխանութիւնը..

Նորաշէնք

Իանձակ. 18 օգոստ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

I
Ամսիս 4-ին պ. Արտաշէս Նազարեա-
նի խնդրանքը և «Քառասիրական» ու
«Ընթերցասիրական» ընկերութիւնների
խաբուրթեանց հրաւիրանքը ընդա-
նուն ժողով կայացաւ, ուր պ. Արտա-
շէսն առաջարկեց միացնել այդ երկուս-

